

Eerste Verbond

Eenzijdige opvatting

Het Oude Testament staat niet hoog gekwoteerd bij de christen gelovigen. Zij voelen zich niet aan huis bij een God, die voor de minste fout van mensen in vlamme woede uitbarst zoals een schuur in de zomer. Zelfs als mensen onwetend een voorschrift overtreden, laat Gods toorn als een vraatzuchtig vuur dood en vernieling na.

In het boek Numeri wordt verteld dat tweehonderdvijftig Israëlieten op aanstoken van de leviet Korach betwisten dat Mozes door uitverkiezing van God de leider van het volk is. Wanneer zij met brandende wierookpannen voor het heiligdom staan, *kwam er van Jahwe een vuur en verteerde de tweehonderdvijftig man die wierook offerden*¹. Omdat het volk daarover mort, breekt er een ramp uit: *veertienduizend zevenhonderd doden*².

De woede van God tegen alle volkeren, die de hand naar Israël durven uitsteken, is zo mogelijk nog meer wreed-aardig, zelfs cynisch. Tegen de Assyriërs profeteert Jesaja: *Zie, van verre nadert Jahwe's Naam, Hij ziet van toorn en is in dichte rook gehuld ; zijn lippen spuwen verontwaardiging en zijn tong is een verterend vuur... Elke slag van de stok die Jahwe laat neerkomen, wordt begeleid door tamboerijnen en citers. Onder reidansen voert Hij strijd tegen Assur. Al van tevoren is de vuuroven klaargemaakt, een hoge en brede brandstapel met massa's hout voor het vuur. Als een stroom van zwavel steekt Jahwe's adem die aan!*³

EEN GLOEIENDE NEUS

Het valt op dat vuur en gloed een grote rol spelen in de verhalen van Gods wrekend straffen. Niet verwonderlijk bij een volk dat bijna alle gevoelens van de mens verbindt met de voeld als een verhitting van de neus; vanwege de hevige emotie komt de adem daar dan met korte, gloeiende stoten uit.

Volgens de laatst geciteerde tekst van Jesaja steekt Jahwe de vuuroven aan met de hete adem uit zijn neus. Wanneer Potifar kwaad wordt op zijn dienaar Jozef, zegt de bijbel : *en zijn neus ontbrandde*⁴. Van God wordt het ook zo gezegd. In Num. 25,3: *de neus van Jahwe ontbrandde tegen Israël*, In Deut. 9, 19 staat er gewoonweg *neus* in plaats van *toorn*. Als men over iemands lankmoedigheid spreekt, zegt men dat zijn neus lang is: hij doet er lang over om kwaad te worden.

Wil dat zeggen dat God door de Israëlieten zo primitief gezien werd als een mens met een lichaam en hevige aandoeningen? Nee. Maar Hij werd ervaren als een levende persoon, dus worden voor Hem dezelfde uitdrukkingen gebruikt als voor mensen. En méér dan mensen is Hij in zijn recht als Hij toornig wordt, want Hem komt het toe om morele eisen te stellen aan zijn schepselen.

Daarom wordt dikwijls in de bijbel erkend dat Gods toorn gerechtvaardigd is : *Al de vonnissen die Gij over ons en over Jeruzalem, de heilige stad van onze vaders, geveld hebt, waren rechtvaardig ; naar recht en billijkheid hebt Gij ons behandeld, want wij hebben gezondigd*⁵.

Jahwe is niet grillig zoals de goden en demonen in natuurgodsdiensten. Hun jaloerse en onverantwoorde aanvallen op het welzijn van de mens kunnen afgeweerd worden door magische praktijken. Jahwe's toorn is het antwoord op de zonde en de ontrouw van mensen met .wie Hij een verbond sloot op basis van de tien geboden. Zijn toorn is uitoefening

GOD KORT AANGEBONDEN⁶?

Toch is er opvallend veel sprake van goddelijke uitbarstingen in de verhalen van het Oude Testament. De reden daarvoor is niet dat de Israëliet zich God voorstelde als ongeduldig, driftig of koleriek.

Op de eerste plaats moeten wij weten dat de Israëliet een veel groter schuldbesef had tegenover God dan wij. Onder andere omdat alle verantwoordelijkheid in het leven, alle voorschriften en plichten een religieuze, op God betrokken aard hadden en dus onder zijn belonende of straffende rechtsmacht stonden. Bovendien vielen veel gebieden van het leven, die wij nu als profaan beschouwen, onder (religieus) taboe. Ook daar kon dus tegen God gezondigd worden.

1 Num. 16: 34.

2 Num. 17: 4.

3 Num. 30: 27.32-33.

4 Gen. 39: 19.

5 San. 3; 28.

6 Eigen aanvulling: Was God dan zo kortzichtig, nauwnemend?

Ten tweede: alle rampen, epidemieën, mislukkingen en tegenslagen werden beschouwd als direct veroorzaakt door God, en uitgelegd als een straf. Bij elke tegenkanting op nationaal gebied of in het privé-leven (ziekte, armoede, concurrentie, gevoelens van afwezigheid Gods) sprak men dus van goddelijke toorn. Ten derde : omdat het zich beschouwde als het speciaal geliefde en beschermde volk van God, zag Israël in alle andere volkeren, met wie het moeilijkheden had, vijanden van God. Behaalt Israël een overwinning, dan zegt het dat God zijn woede heeft gekoeld op zijn vijanden; voelt Israël zich machteloos, dan roept het Gods wraak en woede af over de vijanden. Tenslotte nog dit: *duizend* wil zeggen : een groot aantal. Om ontzag voor God in te prenten vertelt men allicht over veel duizenden slachtoffers.

LAAT GOD ZICH BEDAREN?

JHWH laat zich benaderen

Omdat de toornige God moet gezien worden in dialoog met de zondige mens, kan Hij bedaald worden door genoegdoening vanwege de mens. Volgens de bijbel voorzag God zelf in de verzoening door offers, vasten- en boetepraktijken voor te schrijven. Dat alles moet steeds gepaard gaan met gebed. Er is ook de speciale vergevingsritus op het jaarlijkse verzoeningsfeest⁷, dat tot op vandaag in andere vormen door de joodse gemeenschap wordt gevierd.

Maar dat alles heeft weinig waarde, als de mens zich niet bekeert tot God, als hij zich niet onderwerpt aan Gods wil en zijn gedrag niet verandert. De profeten hebben daar sterk de nadruk op gelegd. Joël roept in zijn eerste twee hoofdstukken op tot boetepraktijken én tot innerlijke bekering om de vuurgloed van Gods woede te doen keren.

Er is tenslotte ook nog de kracht van de voorbede van Gods lievelingen. Vooral van Mozes vertelt de bijbel keer op keer dat hij bemiddelend bij God aandrong om genadig voorbij te gaan aan de schuld van zijn volk. Hij legt zichzelf in de weegschaal; alle argumenten kunnen dienen om Gods toorn te bedaren. *Mozes trachtte Jahwe, zijn God, gunstig te stemmen en vroeg : 'Waarom, Jahwe, uw toorn laten woeden tegen uw volk dat Gij met grote kracht en sterke hand uit Egypte hebt geleid?'*⁸

Maar tegen al te krasse ontrouw aan het verbond is geen verhaal mogelijk. *Al stonden Mozes en Samuël voor Mij, dan nog liet Ik Mij met dit volk niet meer in. Stuur ze weg, laat ze gaan.*⁹

Bij pat-stelling. Genade.

Dan rest er alleen nog genade. Van de vergevengezindheid van God is de oudtestamentische mens even sterk overtuigd als van zijn straffende hitte. In zijn verhalende stijl zegt hij dan dat het God berouwt gestraft te hebben, dat Hij~be-sluit nooit meer een zondvloed over de wereld te laten losbarsten. Of nog : dat Hij de zonde van de mens achter zijn rug gooit om ze niet meer te zien. Dat Hij de schuld van zijn volk naar de bodem van de zee verwijst, zoals ook wij schadelijke afvalstoffen in diepe zeeën lozen.

Een mooi uitgebalanceerde opvatting van Gods taak als rechter lezen we in Ex. 34,6-9:

*„met rouwklacht.' Scheurt uw hart en niet uw kleren, keert terug tot Jahwe, uw God, want genadig is Hij en barmhartig, lankmoedig en vol liefde, en Hij heeft spijt over het onheil. Wie weet keert Hij terug en krijgt Hij spijt en laat dan zegen achter zich*¹⁰...

Of je nu *duizend* op z'n oud-oosters verstaat als *heel veel* of op z'n westers als *tweehonderdvijftig maal vier*, in elk geval is dit een genadig portret van Jahwe. De profeet Ezechiël zal nog een correctie toevoegen. Zeg niet: *De vaders hebben zure druiven gegeten en de tanden van de kinderen zijn er stroef van. Ieder van ons zal naar eigen daden geoordeeld. JHWH wil niet de dood van de zondaar. De Heer ziet liever dat hij zijn leven betert en in leven blijft*¹¹.

Over de betekenis van Gods toorn voor onze geloofspraktijk heeft Paulus een verklarend woord geschreven: *Maak u niets wijs: God laat niet met zich spotten. Wat een mens zaait zal hij ook oogsten*¹². (Gal. 6,7)

7 Lev. 16; Num. 29: 7-11.

8 Ex. 32;11; men leze heel Ex. 32: 7-14 en 34; 8-9 ; Num. 11: 10-15; of Gen. 18;16-33 over Abraham.

9 Jer. 15: 1

10 Joël 2: 12-14a.

11 Ez. 18: 2.4.23.30.

12 Gal. 6; 7.